نفی احتمال عقلائی در روایت ابن خالد و حمل آن بر شک بالفعل

استاد: در این روایت امام علیه‌السلام فرمودند «أ لیس تدرون؟»؛ یعنی یک مطلب روشنی است. «اذا کان لایعلم»؛ وقتی نمی‌دانید، «و اما اذا لاعلة و لاشبهة فلا»؛ ظاهرش این است که یعنی «یعلم». با این توضیحی که من عرض کردم، معنای خیلی روشنی که به ذهن می‌آید و «أ لیس تدرون» هم می‌تواند خیلی ناظر به آن باشد، این است که کلمه «لایعلم» که حضرت آن را توضیح می‌دهند، «لایعلم»ی است که در ذهن طرف، عدم علم او جولان دارد. یعنی سوم الشکی است، بالشک الفعلی. أ لیس تدرون؟اینکه گفتند روزه بگیرید برای جایی است که سوم الشک است، بالشک الفعلی. شبهه فعال است. شما در شبهه واقع هستید. در اینجا لایعلم. یعنی «لایعلم»ی است که عرف می‌فهمد. توجه دارد که «لانعلم». یعنی در شک بالفعل واقع هستیم. شک برای ما بالفعل است. پس «لایعلم» یعنی «لایعلم» به عدم علم روشنی که این عدم علم برای خود عرف مطرح است و روشن است. خب مقابلش می‌شود «یعلم بالعلم العرفی». مانعی ندارد. «اما فلا علة و لاشبهة، فلا»؛ یعنی «یعلم». اما «یعلم» در مقابل آن. یعنی بالفعل، تحیر نیست. نه اینکه ایشان بگویند قطعاً.

شاگرد: احتمال عقلائی هم هست.

استاد: یعنی احتمال، عقلائی هم هست. لذا اصحابی مانند شیخ مفید و دیگران گفتند که روزه سوم الثلاثین مستحب است و «وفق له» را هم به همان ناظر گرفتند.

شاگرد: هیچ وقت نمی‌توان احتمال عقلائی را نفی کرد؟

استاد: بعضی از مواردش هست. مثلاً سال هشتاد و هفت که ما در عربستان مشرف بودیم، حج را خراب کردند. حاج آقا مجتبی می‌دانستند و خیلی از مراجع که نظرشان به عدم اجزاء بود، به حاج آقا ارجاع دادند. مقدر این که سال‌ها منتظر بودند رفتند و این سعودی‌های علیه ما علیه، حج مردم را خراب کردند. خودشان هم گفتند که ذی الحجه را سی و یک روز گرفته‌اند. وقتی خودشان گفتند استفتائات سرازیر شد. وقتی نمی‌گفتند مهم نبود؛ می‌گفتند که آنها اعلام کردند و تمام شد. اما در ده آخر ذی الحجه خودشان اعلام کردند که اشتباه شده است. سال هشتاد و هفت را نگاه کنید. وقتی خودش می‌گوید که ما اشتباه کردیم، چطور اجزاء حج را درست کنیم؟ حاج آقا مجتبی می‌دانستند. می‌گفتند او که در تقیه بوده و چراهای نداشته که تابع اینها باشد، لذا مجتبی است. ولو خود او بگوید اشتباه شده است. لذا می‌گفتند با علم به خطا هم مجتبی است. درمانسک هم دارند. خیلی‌ها ارجاع به فتوای حاج آقا دادند تا حجشان مجتبی باشد. چون نمی‌توانستند که برگردند. با این تشکیلاتی که بود ممکن نبود.

آن‌ها گفتند که اول ماه است، درحالی‌که اول ماه نبود. آن چه که مهم است، این است: گاهی ادعای رؤیت می‌شود اما اهل فن می‌گویند هنوز مقارنه نشده است. در آن وقتی که او گفته من هلال را دیدم، هنوز مقارنه نشده بود. حداقل مقارنه بشود و چند لحظه در شود، بعد بگوید که من دیدم. مقارنه را با محاسبه دقیق می‌گویند چه زمانی است. وقتی مقارنه نشده او هلال را در کجا دیده؟! این‌جا احتمال عقلائی هم نیست. کسی که واردباشد مقارنه را می‌داند. البته قبل المقارنه بحثی دارند؛ اگر در جزوه‌های فنی رؤیت هلال دیده باشید، می‌گویند قبل از مقارنه یک رؤیتی هم داریم. یعنی وقتی هلال هنوز به مقارنه نرسیده، در یک شرائطی می‌توانند در غروب آن را ببینند. اما این‌که این چطور است، بحثش در خاطرتان باشد تا ببینیم.

شاگرد: در این موارد احتمال عقلائی است یا به جهت شدت احتمال، عقلا سمت آن می‌روند؟

استاد: در وسائل روایت بود؛ در کوفه، شب بیست و نهم ماه دیده شد، حضرت اعلام کردند «ان الشهر لایکون الا تسع و عشرین»؛ یک روز را قضا کنند. اما چرا عقلائی است؟ به‌خاطر این‌که ما می‌بینیم اگر در شب بیست و نهم ماه را دیدیم، باید قضا کنیم. این‌ها مطالب مهمی است. یعنی شرائطی می‌شود که دو ماه بیست و نه روزه چنان نزدیک هم هستند، با این‌که هوا صاف است اما آن را نمی‌بینیم، از بس هلال ریز است. اما ماه دوم هم بیست و نه روزه است. یعنی شب بیست و هشتم که تمام شد، آن را می‌بینیم. دو ماه بیست و نه روزه پشت سر هم هستند؛ در اولی از بس ظریف بود آن را ندیدیم اما دومی را دیدیم. چرا احتمال عقلائی است؟ به‌خاطر این‌که من باید قضا کنم و می‌شود که شب بیست و نهم ببینم. همین که می‌شود شب بیست و نهم ببینم و مجبورم قضا کنم، وقتی عقلاء این لوازم را نگاه می‌کنند، اعتناء می‌کنند. و الا اگر قرار بود بگویند چون شما ندیدی تمام است! «صم للرؤیة و افطر للرؤیة و لاتحتاج الی القضاء ان تبین»، اگر به این صورت بود که اصلا اعتناء نمی‌کردیم. ببینید احتیاج به قضا و امکان این‌که بعدا معلوم شود؛ به‌نحوی‌که رؤیت شب بیست و نهم کاشف از این باشد که هلال داشته‌ایم ولو ما نمی‌دیدیم، این‌ها سبب می‌شود که عقلاء اعتنا بکنند.

> 54:04

این حاصل عرض من است. هر چه که ذیل این هست بفرمایید. از محضر شما استفاده می‌کنیم. روایت سیزدهم و روایت اول باب ششم را هم انشاءالله فردا عرض می‌کنم.

بازبینی #1
ایجاد شده 19 مه 2026 11:14:52 توسط ... .
به روزرسانی شده 19 مه 2026 11:15:42 توسط ... .